THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
547 DUNDAS ST. WEST [Telephones: ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.

טארדיעס פרינציפען

די וועלט האסט דעם שיילאק טיפ, דעם שיילאק מענש, ניט אכ־טונגדיג, וואס שעקספּיער'ס פאנטאסטישער שיילאק האט געזוכט נקמה פאר דעם וואס ער איז דערנידעריגט, באליידיגט און באשפּיגען געווארען פון זיין שונא.

פראנקרייך, וועלכע שפּילט פאר דער וועלט די ראלע פון א פראנצרייך רעפּובליק, שפּילט יעצט די שיילאק ראלע, אונטער א פרומער מאסקע.

אנרי טארדיע, דער פראנצויזישער פרעמיער, פאדערט אז דייטשלאנד מוז צאלען רעפּעראציעס, ווייל דאס איז א פרינציפּ, און פון פרינציפּיעלען שטאנדפּונקט טאר ניט דערלאזען, אז דייטשלאנד זאל זיין פריי פון רעפּעראציעס.

אויסער דעם פרינציפּ, וועלכען טארדיע פארזיכערט, אז דאס איז דער איינציגער צוועק, פארגעסט ער אבער אויף א מאמענט, אז ער רעדט וועגען פרינציפּען און מיינט בלויז פרינציפּען און ער זאגט אז דייטשלאנד מוז געבען א גרויסע סומע רעפּעראציעס, גענוג צו באצאלען די יעריליכע צאלונ־גען פון פראנקרייך און ענגלאנד צו אמעריקע.

הויפּטזעכליך פאררעט זיך טארדיע אליין דערמיט, וואס ער זאגט, אז פראנקרייך איז גרייט צו לייהען דאס געלט דייטשלאנד, אום זי זאל האב־בען מיט וואס צו צאלען.

טארדיע פאדערט אז די צאלונגען וועלכע פראנקרייך און ענגלאנד דארפען מאכען צו אמעריקע דעם 15־טען דעצעמבער, 1932, זאל דייטשלאנד באצאלען, אפילו מיט געלט פון פראנקרייך.

פראנקרייך פאדערט דאס פונם פלייש פון דייטשלאנד. דייטשלאנד טאר ניט באפרייט ווערען פון דעם רויבערישען ווערסיילער אפּמאך, וועל־כער איז איר דערלאנגט געווארען אויף א באיאנעט מיט א געפאנצערטער פויסט. אט דאס איז פראנקרייכ'ס פרינציפּ, אויב עס איז בכלל א פראגע פון פרינציפּ.

דער מאראטאריום אויף רעפּעראציעס וועלכען דייטשלאנד האט באַ־קומען איז עס געווען ניט דערפאר, וואס מען האט דייטשלאנד געוואלט טאן א טובה, נאר דערפאר, וואס מען איז אליין דערשטיקט געווארען. די גרעסטע עקספּערטען האבען נאך פריהער געווארענט פראנקרייך און ענג־לאנד ניט צו דריקען דייטשלאנד אזוי שטארק פאר רעפּעראציעס. יעצט אבער האט זיך פראנקרייך ארומגעזעהן, אז דייטשלאנד האלט זיך ביים ארויסדרעהען פון דער דאזיגער פראנאנטווארטליכקייט, און דערפאר האט זי שטארק מורא.

א באפרייטע דייטשלאנד, אפילו פון פינאנציעלען שטאנדפּונקט, איז פאר פראנקרייך א דארן אין אויג. טארדיע פארשטעהט עס זעהר גוט און דערפאר איז דאס פאר אים א פרינציפּ.

עס איז קיין צווייפעל ניט, אז טארדיע וועט אויספירען, קיינער וועט ניט זיין געגען נאך מער צו פארשקלאפען דייטשלאנד צו צאלען פּראצענטען אויף פּראצענטען, און די צוקונפטיגע דורות אין דייטשלאנד זאלען זיך פון די אבליגאציעס ניט קענען באפרייען.

ניטא אין פראנקרייך און ענגלאנד קיינער, וועלכער זאל זיך שטעלען געגען דעם. די איינציגע וואס וואלט עס געקענט טאן איז אמעריקע, און זי קען עס טאן דורך שיינקען די מלחמה חובות צו ענגלאנד, פראנקרייך איטאליע און בעלגיע. זי וועט עס דאך אבער ניט טאן. עטליכע מאל איז די פראגע ארויפגעבראכט געווארען און איז צוריקגעווייזען געווארען פון דער אמעריקאנער רעגיערונג.

עס איז אבער דא א האפנונג, אז אין די קומענדע וואלען אין פראנק־רייך, אין 1933, וועלען די סאציאליסטען אריין אין מאכט. הערריאָ, אלס פרעמיער פון פראנקרייך מיט א ראדיקאלער מערהייט אין פּארלאמענט, וועט דייטשלאנד ניט דארפען געבען קיין פונט פלייש לויט טארדיע'ס פרינציפּען.

דער „פאררעטער" מעקדאנאלד

פרעמיער רעמזי מעקדאנאלד, פון ענגלאנד, איז מיט'ן עפּיטעט "פאר־רעטער" באצייכענט געווארען פון די קאמוניסטען נאך דאן, ווען ער איז געווען דער פירער פון דער ארבייטער פארטיי אין ענגלאנד.

קיין אנדער נאמען האט פאר אים דער עקסטרעמער פליגעל פון דער ארבייטער פארטיי אין ענגלאנד ניט געהאט, ווען ער איז געווארען דער פרעמיער פון ענגלאנד, מיט דער הילף פון די ליבעראלען נאך די וואלען אין 1929. אין יענער צייט האבען אבער די מעסיגע ארבייטער ניט אויפגע־הערט צו פארטיידיגען מעקדאנאלד'ס פאליסי, ניט אכטענדיג, וואס זיי האָ־בען דירעקט געליטען, ווייל זיי זענען געווען איבערצייגט, אז אונטער די, דאזיגע אין פארלאמענט אפהענגיג פון דער ליבעראלער גרופּע, האט מען מער ניט געקענט דערוואַרטען.

אבער אט איז געקומען א צייט און די מעסיגע ארבייטער אין ענג־לאנד האבען געקרוינט מעקדאנאלד'ן מיט'ן נאמען "פאררעטער". די וועל־כע האבען אים געהאלטען אין פארטיידיגען אפילו דאן, ווען ער איז געווען פרעמיער פון דער נאציאנאלער, אדער קאָאליציאָנס רעגיערונג, האָ־בען זיך פון אים אפגעקערט. און עס געהט ניט אויעך א טאָג, אז פון יעדען לאנד־טייל זאל ניט קומען די נייעס, אז די ארבייטער, סיי ארגאניזירטע און סיי אונארגאניזירטע קערען זיך אָפּ פון דעם געווען־זענעם פירער זייערען.

מיט וואס מעקדאנאלד האט זיך יעצט מער פארזינדיגט ביי זיינע געווען־זענע חברים, איידער ווען ער איז געשטאנען אין דער שפּיצע פון דער קאָאליציע אין ציים פון די וואלען, קען מען דערקלערען בלויז דערמיט, וואס די ארבייטער האבען געליידען גרויסע האָפנונגען אויף אים אפילו דאן, ווען ער האט זיך אפּיציעל אפגעקערט פון זיי.

טיעף אין הארצען איז אפילו דער ראדיקאלסטער ארבייטער פון ענג־לאנד א פייערדיגער פאטריאט צו זיין לאנד. אין מעקדאנאלד'ס האנדלונג, ווען ער האט שלום געמאכט מיט באלדווין'ען און מיט די אפגעריסענע מיילען פון דער ליבעראלער פארטיי, איז פון א גרויסען טייל ארבייטער אויסגעטייטשט געווארען אלס פאטריאטישע האנדלונג צו ראטעווען ענג־לאנד פון פינאנציעלען קריזיס, און מעגליך אונטערגאנג.

אזא האנדלונג איז פון פיעלע ארבייטער אנגענומען געווארען אלס גרכן. זיי האבען אבער געפילט, אז דער "אלד דיער מעקדאנאלד" בלייבט זייערער, און וועט אונטער אלע אומשטענדען ארבייטען לטובת די ארבייטער, אז ער וועט אלע מאל קעמפען פאר דעם, וואס ער דענקט, אז עס איז רעכט, און ער האט דאך אלע מאל געדענקט אין דער ליניע מיט דעם פארשקלאפטען.

זאגט אבער א גלייך וואָרט, אז: "אויף וועלכען וואגען מען פארט, אזא לידעל זינגט מען".

מעקדאנאלד איז צופיעל אריין אין די הענט פון גרויס־קאפּיטאל. ער איז איינגעקלאמערט געווארען צווישען די ליבעראלען און קאנסערוואטיוון, און האט גענומען מאנצען נאך זייער פייפעל. ער האט צוגעשטימט פרי־הער צו אונווייטיגערע, דערנאך צו קארדינאלע ענדערונגען אין דער רעגיע־רונג, פון וועלכע דאס פאלק קרעכצט נאך מער אונטער'ן יאך.

אין דער ערשטער קאמוניסטישער עפּיטעט איז געבליבען אנגעמאס־טען אויף דעם געווען־זענעם ארבייטער פירער און יעצטיגען פרעמיער.

איז עס אבער אזוי, איז עס בארעכטיגט, פאררעט באמת מעקדא־נאלד די, מיט וועלכע ער האט אפגעלעבט און פאר וועמען ער האט אוועק־געגעבען דריי פערטעל פון זיין לעבען?

קלוג און נאריש

(טעגליכע שטעסען)
פון נ. צחקי

אין ניו־יארק איז פאראן א באריס־טער פּסיכאלאג מיט'ן נאמען פּראָפעסאָר וואלטער ב. פיטקין. האט דער דאזיגער געלערנטער איצט אנגעשריבען א בוך, וועלכער האט אויפגערודערט א האלבע וועלט.

יאהרען־לאנג האט דער דאזיגער גע־לערענטער שטודירט די פראגע: "וואס איז אזוינס טפשות, נאריש־קייט, אדער ווי מען וואלט עס געענטען אנרופען אין ענגליש — "סטיופּידיטי?" איהם איז געווען אינטערעסאנט צו אויסגעפינען אין וועלכען עלטער איז דער מענש קלו־גער און אין וועלכען איז ער נאריש־ער און נאך יאהרען־לאנגער פארשונג און שטו־דיום איז ער געקומען צו אט אזא באַ־שלוס:

"די נאריש־סטע מענשען אין דער וועלט, זענען די אלטע — איבערהויפּט אזעלכע, וועלכע האבען שוין דערגרייכט דעם עלטער פון 60 יאהר".

דאס איז דער וויכטיגסטער אויסצוג פון זיין בוך, הגם דאס בוך גופא איז אַנ־געפּיקעוועט מיט אינטערעסאנטע פאק־טען, וועלכע באשטעטיגען, הייסט עס, זיין מיינונג.

"די גרעסטע טראגעדיע מיט דער היינטיגער וועלט", זאגט פּראָפעסאָר פיטקין דארט אויף אן אנדער פּלאץ, "איז וואס זי ווערט גרעסטענטייל געפיהרט פון אלטע מענשען און ניט פון יונגע. עס וואלט בשום אופן ניט געקומען צו דער לעצטער וועלט־מלחמה ווען אן דער שפּיץ פון דער פּאליטישער ארענע וואלט צו יענער צייט ניט געשטאנען דער אלטער קלעמענסאו, דער הינדענבורג, פּרעזידענט וויל־סאָן, לאָרד מקדאָנעלד, גענעראל פּאַש, זשאפרע און אנדערע".

אזוי טענה'ט פּראָפעסאָר פיטקין און ער ציינט אויף מיט אותות ומופתים אז דארט וואו א מענש דערגרייכט איבער 60 ווערט ער נאַרישאוואטע און ער איז דאן אונפעהיג צו שטעהן אן דער שפּיץ פון א וויכטיגער באוועגונג.

אין אנדערע ווערטער מיינט עס, אז דער פּראָפעסאָר האלט פון דעם רוסישען פאלקס־באגריף וועלכער דריקט זיך זעהר גוט אויס, אינ'ם ווערטעל: "דער אלטער איז ווי דאס קינד".

* * *

אין דער זעלבער צייט לייגט איך אן אינטערעסאנטען באריכט פון וואשינג־טאן וועלכער איז פארעפענטליכט געווא־רען פון א ספּעציעלער קאמיסיע וואס איז באשטימט געווארען צו שטודירען די פראגע פון חכמה אלס נאַרישקייט צווישען קינדער. און נאך לאנגער פארשונג איז די קאמיסיע געקומען צום פאלגענדען שלוס:

"אין דער צייט וואס בלויז אין קינד פון יעדע 30 אין אמעריקע איז קלוג און באגאבט, איז אבער איין קינד פון יעדע אכט אין לאנד, ניט אנטוויקעלט גייסטיג ווי געהעריג.

ווען מען טראכט זיך אריין אין דעם דאזיגען באריכט זעהט מען, אז דער יונ־גער דור, וועלכער וואקסט איצט אין אמע־ריקע, איז גייסטיג זעהר הינטערשטעליג אדער בעסער געזאגט — תמ"עוואטע.

* * *

עס איז געווען אמאל א צייט ווען איך האב געגלויבט אז ווען א קינד ווערט געבוירען שוואכזיניג, אדער בכלל ניט קיין שארפזיניגער, בלייבט ער אזוי זיין גאנץ לעבען, דערפאר אבער, האב איך געגלויבט, אז ס'קלוג קינד בלייבט קלוג ביז'ן לעצ־טען טאג פון לעבען — אהן אונטערשיער אין וואס פאר א טיעפען עלטער עס ציהט זיך אריין.

עס ווייזט אבער אויס, אז איך וועל מוזען ענדערען מיין מיינונג, אויב איך זאל וועלען זיין א געטרייער תלמיד פון פּראָפעסאָר פיטקין.

בכלל איז די פראגע וועגען קלוג און נאריש געווען פאר מיר שטענדיג א רע־טעניש. איך ווייס אז די מענשהייט קאן ניט איינגעטיילט ווערען אין בלויז צוויי קאטעגאריעס — קלוג און נאריש וואָרים עס איז פאראן, לויט מיין מיינונג א דריטע קאטעגאריע, וועלכע קאן באַ־צייכענט ווערען מיט'ן רוסישען נאמען — כיטרע.

צווישען דער לעצטער קאטעגאריע וועט איהר געפינען א סך דומקעפּ בנוגע פּראַקטישע מעשים, אבער דערפאר באזו־צען זיי א סך חוצפה און אן אפּענעס צונג. די מעהרסטע פון די דאזיגע "פארשוי־נען" זענען מורא'דיגע באריהמער און זעלבסט־לויבער. זיי האבען געוועהנליך, זעהר שטארק ליעב זיך אליין און זיי האבען די גרעסטע הנאה צו אנווייזען תמיד א צווייטען אויף זיינע שווא־כקיי־טען.

די דאזיגע מענשען, זענען, אין דער אמת'ען ניט קיין קלוגע, נאר כיטרע — אויבערפלעכליך איבערגעשפּיצט, אבער ניט מעהר.

און דאריבער איז די פראגע וועגען קלוג און נאריש קיינמאל ניט קיין גע־לייזטע פאר מיר, ווארום צווישען די וואס באטראכטען זיך פאר קלוגע מענשען, וועט איהר, אין די מעהרסטע פאלען געפינען כיטרע פארשוינען, וועלכע זענען, אין דער וויר־קליכקייט אמת'ע "ראמבעלס".

וואס האבען געגעבען די אידען די בורזשעט־דעבאטען אין פּוילישען סיים

פון דעפ. דר. ה. ראזמארין

מיר האבען די לעצטע וואכען דורכ־גענומען אין פּוילען די דעבאטען איבער דעם מלוכה'שען בורזשעט אויפ'ן קומענ־דיגען יאר, פריהער אין דער ספּעציעלער בורזשעט־קאמיסיע ביים סיים און דערנאך — פאר'ן פארום פונ'ם סיים נופא.

די דעבאטען האבען ארויסגערופען א פארשטענדליכע פאראינטערעסירונג ביי דער גאנצער באפעלקערונג אין פּוי־לען, אהן אונטערשייד פון פּאליטישער שטעלונג און באפארבונג. און עס איז בכלל קיין וואונדער ניט: וויבאלד א דע־באטע וועגען דעם מלוכה־בורזשעט ווערט תמיד און אומעטום פארוואנדעלט אין א פּאליטישער געשעהעניש פון ערש־טער ראנג און גרויס חשיבות — על אחת כמה וכמה, אז זי פארדינט אויך גרויס אויפמערקזאמקייט, ווען זי קומט פאר אין אזעלכע שווערע און דעצידירענדע מאמענטען, ווי דער וועלכע פּוילען לעבט אהרך היינט צו טאג, ווען דער עקאנאמישער קריזיס אין לאנד ווערט וואס אמאל אלץ טיפער און גרעסער טראץ דעם, וואס פּוילען געפינט זיך אין אזעלכע ווירטשאפטליכע באדינגונגען, אז ווען עס וואלטען אין דער צייט אנ־גענומען געווארען די געהעריגע פארזיכ־טיגקייט־מיטלען, וואלט דער עקאָנאָ־מישער קריזיס, וואס איז היינט צו מאַ־כט־מדינה נאר א וועלט־מנפה, אמווייניגסטענס אויסגעאיבט זיין צעשטערענדע השפעה אויף פּוילען.

די בורזשעט־דעבאטען האבען אויך מתחלה ארויסגערופען פיל פאר־אינטערעסירונג ביי דער אידישער עפענ־טליכער מיינונג און ביי די ברייטסטע שיכטען פון דער אידישער באפעלקערונג. אין אמת אויך דאס איז א גאנץ נאטירליכע דערשיינונג: זיינען דאך מיר, אידען, אפשר נאך מעהר יעדענפאלס ניט ווי־ניגער פון די אנדערע ביירגער פון לאנד פאראינטערעסירט אין דער ראציאָנאלער צונויפשטעלונג פון דעם מלוכה־בורזשעט אין דאך די היינטיגע פארצווייפעלטע לאגע פון די ברייטסטע שיכטען פון דער אידישער באפעלקערונג אין פּוילען א רעזולטאט פון די אונפארענטווארטליכע — ניט נאר אין זין פון דער שטעלונג צו אונז אידען נאר זאגאר אויך פון דיין מלוכה'שען שטאנדפּונקט — און פאטאל צונויפגעשטעלטע מלוכה־בורזשעטען, ביים באטראכטען פון וועלכע האט מען דו הויפּט־אויפמערקזאמקייט און דעם עיקר־אינטערעס געווידמעט דעם טייל פון הוצאות, כלל ווי עס וואלט ניט געווען נאך א טייל, דער טייל פון הכנסות, וועלכער איז דאך דער הויפּט יסוד פונ'ם מלוכה־פארדונג און גלייכ־געוויכט. ביי אונז אין פּוילען פלעגען מען דעם ענין פאראיינפאכען. וועגען דעם הכנסות־טייל דארף מען ניט פיל רעדען, איהם דארפען דאס אויספּילען בעיקר די אידען — און מיר וועלען זיך שוין מיט זיי אנ'עצה געבען כדי צו פאר זיכערען דעם הוצאות־טייל. און אז מען האט זיך טאקע מיט זיי "אנ'עצה געגעבען" ווייזט נאנץ בולט־קלאר די היינטיגע טרויעריגע ווירקליכקייט פונ'ם איין־איינציגע געלעגענהייט בשעת די דעבאטען ארום דעם מלוכה־בורזשעט כדי אן אויסדרוק צו געבען, אין דער אנווענדונגהייט פון די פּוילישע מינים־סטע־רען און זייערע פארטרעטער, דעם שווע־רען און אשודיגונגס־אקט געגען די היינ־טיגע פּראקטיקעס פון דער רעגירונג, וואס האבען דערפירט די אידישע באַ־פעלקערונג צו פולשטענדיגע רואין.

מיר האבען, נעמליך, אויפגעווי־זען, אז די שטייערען־אויסמעסטונג אין אזוי קונציג צונויפגעשטעלט געוואַ־רען, אז עס זאלען בעיקר מיט די שטייר־ערען בעלאסטעט ווערען די שטעט און אין זיי — בעיקר און איבערהויפּט די אידישע באפעלקערונג. מיר האבען בא־ווייזען מיט פאקטען און ביישפּילען, אז אין די יעניגע ווינציגע ערטער, וואו דאס פּוילישע שטייערען־געזעץ נאך ניט באוויזען אומצובריינגען איינגאנצען דאס אידישע פארמעגען — דארט ווערט די אחבעט אויסגעפירט דורך דער שטייר־ערען־פּראקטיק. מיר האבען דערמאנט די מאנאפּאלען, וואס ניט ברענגענדיג קיין שום נוצען דער מלוכה, גראד פאר קערט: אין געוויסע פאלען האבען זיי געבראכט כלל ניט קליינע מאטעריאלע שאדענס— האבען צקטערט צענדליגער טויזענטער אידישע עקזיסטענצען אין דער מיר האבען אויך אטאקירט די עטאטיסטישע פּאליטיק פון די פּוילישע רעגירונגען, וועלכע איז אויסגעווען אומצובריינגען דעם אנדערן, אז אין אויסגעווען אנגעוויזען, — און שארף פּאטעסטירט געגען דעם — וואס די רעגירונג פּאוואַ־ריזירט און פּרוועליגירט די קארטעלען און די פּוילישע גרופּס־אנדוסטריע, וואס גרופּירט זיך אין דער ארגאניזאַ־ציע "לויתן", וועלכעס איינציגער צייל איז פאר יעדען פריין רייך צו ווערען אויפ'ן חשבון פון דער רואיניר־טער און דערשלאגענער אידישער קליין־אינדוס־טריע און הנאדעל.

מיר האבען די אלע און נאך פיל אנדערע אנגעוויזיטגע פּראבלעמען פון אונזער שווערער און טרויעריגער ווירק־ליכקייט אין פּוילען נאנץ אויספירליך און קלאר באהאנדעלט. און נאך דעם ווי מיר האבען שוין אויסגעמאלט א בילד פון דער טרויעריגער לאגע פון דער אידי־שער באפעלקערונג אין פּוילען, וואס שוין אין איהרע אלגעמיינע, קורצע שטריכען — איז זי געווען ממש אנ'אימה — אנ־וואַרפענדיגע — זיינען מיר צוגענאנגען צו באטראכטען די אידישע פאזיציעס פון דעם מלוכה־בורזשעט, אדער פינקט ליך גערעדט: די איין־און־איינצי־גע אפּדת'שע פאזיציע, וואס געפינט זיך צווישען די הוצאו* פון דעם מלוכה־בורזשעט און נעמליך, די לעבערליכע מלוכה־פּאליטיק אין דער אידישער אויסגעקוועטשטער און אויס־געטריקענט געווארענער פון אלע זיינע לע־בענס־ואפּטען און שטעהט היינט צו טאג אויג ביי אויג ביי דעם תהום פון אונטער־גאנג און חורבן.

מיר, אידען, האבען ווידעראמאל אדורכגעלעבט א שווערע און ביטערע אנטווישונג בשעת די היי־יעהריגע סייב־דעבאטען איבער'ן מלוכה־בורזשעט. עס זיינען געווען צווישען אונז אזעלכע, גאט געבענשטע גלויבינע און אפּטימיסטען — וואס האבען געלעגט היי־יאהר געגוויסע דאפּנונגען אויפ'ן מלוכה־בורזשעט, אז ער וועלענדיג לכל־הפחות אין א געווי־כער מאס בערקזיכטיגען די גערעכטע אידישע פאסטולאטען און פאדערונגען, און זיי פארוואנדלען אין א ווירקליכ־קייט, אין א ממשות'דיגען פאקטאר אונ'ם לעבען פון אונאבהענגיגען פּוילען, און אויף וויפיל די דערוואַרטונגען זיי־נען אפּטימיסטישע — און אין היינטי־גע צייטען קלינגט דאך דער באגריף אפּ־טימיזם כמעט ווי אויטאפּיע — האט דאך אבער קיין איינער פון אונז ניט גע־צווייפעלט אויף איין מינוט און געגלויבט אין דעם, אז היי־יאהר נאך דעם ווי מען זעהט שוין בחוש די רעזולטאטען פון דער איינזיטיגער איינשטעלונג און צו־נויפשטעלונג פונ'ם מלוכה־אפּאראט וועט מען זיך אביסעל מעהר און בעיקר פּאראנוואַרטליכער אפּשטעלען אויף דער הכנסות־זייט פון דעם מלוכה־בורזשעט.

מיר האבען אויך געגלויבט, אז צוגלייך מיט אנדערע לענדער, וואס לעבען היינט צו טאג איבער א קריזיס, וועט דער הי־יעהריגער מלוכה־בורזשעט אין פּוילען באטראכטט ווערען קודם־כל פון זיין הכנ־סות זייט און לויט אויסן וועט צונויפגע־שטעלט ווערען די הוצאות־זייט, שטרענג צוגעפּאסט צו דער הכנסות־זייט. לייד־דער האבען זיך אויך די דערוואַרטונגען ארויסגעוויזען פאר לחלוטין אומבאגריי־דעטע. מען האט אביסעל מעהר גע־רעדט וועגען דער הכנסות־זייט, אבער ווייטער ווי א ביסעל רעדען איז דערמיט ניט דערגאנגען, ווייל ווען מען דערגעטהט יא צו עפּעס מעהר וואלט מען קודם־כל געגלויבט שטעהן פאר דער פראגע: "איז צי קענען די אידען, די הויפּט־טרעגער פון דעם שווערען שטייערען־לאסט, ביי זייער היינטיגער לאגע טראגען דעם לאסט און וואס באקומען זיי פאר דעם אלעם פונ'ם מלוכה־בורזשעט, וועלכען זיי האלטען אויס אפּטמאל אויפ'ן חשבון פון זייערע איינענע, פערזענליכע עק־זיסטענצען?" דאס איז א זייער ניט באקומענע פראגע פאר דער היינטיגער רעגירונג, פאר דער אזוי־ — "שוין בעסטער רעגירונג, וואס קען זיין אין פּוילען". האט מען טאקע געזעהן מיט כלערליי מיטלען די פראגע אויס־צומיידען און ניט באריהרען, און מען איז־דערביי געווען אזוי קורצזיכטיג צו גלויבען אז מיט'ן ניט־באריהרען הערט זי שוין אויף צו עקזיסטירען, הערט זי אויף צו מאהנען איהר לעזונג.

די פארשטייער פון דער אידישער "קאלא" האבען ניט דורכגעלאזט קיין געלעגענהייט אויפ'ן דורכ־גענומאכט אין פּוילען די דעבאטען איבער דעם מלוכה'שען בורזשעט אויפ'ן קומענ־דיגען יאר, פריהער אין דער ספּעציעלער בורזשעט־קאמיסיע ביים סיים און דערנאך — פאר'ן פארום פונ'ם סיים נופא.

די דעבאטען האבען ארויסגערופען א פארשטענדליכע פאראינטערעסירונג אין פּוי־לען, אהן אונטערשייד פון פּאליטישער שטעלונג און באפארבונג. און עס איז בכלל קיין וואונדער ניט: וויבאלד א דע־באטע וועגען דעם מלוכה־בורזשעט ווערט תמיד און אומעטום פארוואנדעלט אין א פּאליטישער געשעהעניש פון ערש־טער ראנג און גרויס חשיבות — על אחת כמה וכמה, אז זי פארדינט אויך גרויס אויפמערקזאמקייט, ווען זי קומט פאר אין אזעלכע שווערע און דעצידירענדע מאמענטען, ווי דער וועלכע פּוילען לעבט אהרך היינט צו טאג, ווען דער עקאנאמישער קריזיס אין לאנד ווערט וואס אמאל אלץ טיפער און גרעסער טראץ דעם, וואס פּוילען געפינט זיך אין אזעלכע ווירטשאפטליכע באדינגונגען, אז ווען עס וואלטען אין דער צייט אנ־גענומען געווארען די געהעריגע פארזיכ־טיגקייט־מיטלען, וואלט דער עקאָנאָ־מישער קריזיס, וואס איז היינט צו מאַ־כט־מדינה נאר א וועלט־מנפה, אמווייניגסטענס אויסגעאיבט זיין צעשטערענדע השפעה אויף פּוילען.

די בורזשעט־דעבאטען האבען אויך מתחלה ארויסגערופען פיל פאר־אינטערעסירונג ביי דער אידישער עפענ־טליכער מיינונג און ביי די ברייטסטע שיכטען פון דער אידישער באפעלקערונג. אין אמת אויך דאס איז א גאנץ נאטירליכע דערשיינונג: זיינען דאך מיר, אידען, אפשר נאך מעהר יעדענפאלס ניט ווי־ניגער פון די אנדערע ביירגער פון לאנד פאראינטערעסירט אין דער ראציאָנאלער צונויפשטעלונג פון דעם מלוכה־בורזשעט אין דאך די היינטיגע פארצווייפעלטע לאגע פון די ברייטסטע שיכטען פון דער אידישער באפעלקערונג אין פּוילען א רעזולטאט פון די אונפארענטווארטליכע — ניט נאר אין זין פון דער שטעלונג צו אונז אידען נאר זאגאר אויך פון דיין מלוכה'שען שטאנדפּונקט — און פאטאל צונויפגעשטעלטע מלוכה־בורזשעטען, ביים באטראכטען פון וועלכע האט מען דו הויפּט־אויפמערקזאמקייט און דעם עיקר־אינטערעס געווידמעט דעם טייל פון הוצאות, כלל ווי עס וואלט ניט געווען נאך א טייל, דער טייל פון הכנסות, וועלכער איז דאך דער הויפּט יסוד פונ'ם מלוכה־פארדונג און גלייכ־געוויכט. ביי אונז אין פּוילען פלעגען מען דעם ענין פאראיינפאכען. וועגען דעם הכנסות־טייל דארף מען ניט פיל רעדען, איהם דארפען דאס אויספּילען בעיקר די אידען — און מיר וועלען זיך שוין מיט זיי אנ'עצה געבען כדי צו פאר זיכערען דעם הוצאות־טייל. און אז מען האט זיך טאקע מיט זיי "אנ'עצה געגעבען" ווייזט נאנץ בולט־קלאר די היינטיגע טרויעריגע ווירקליכקייט פונ'ם מלוכה־בורזשעט אין פּוילען, וועלכע איז געווען אויפ'ן קרוין פון אידישען קבוץ אין פּוילען, וועלכער איז אויסגעקוועטשט און אויס־געטריקענט געווארען פון אלע זיינע לע־בענס־ואפּטען און שטעהט היינט צו טאג אויג ביי אויג ביי דעם תהום פון אונטער־גאנג און חורבן.

מיר, אידען, האבען ווידעראמאל אדורכגעלעבט א שווערע און ביטערע אנטווישונג בשעת די היי־יעהריגע סייב־דעבאטען איבער'ן מלוכה־בורזשעט. עס זיינען געווען צווישען אונז אזעלכע, גאט געבענשטע גלויבינע און אפּטימיסטען — וואס האבען געלעגט היי־יאהר געגוויסע דאפּנונגען אויפ'ן מלוכה־בורזשעט, אז ער וועלענדיג לכל־הפחות אין א געווי־כער מאס בערקזיכטיגען די גערעכטע אידישע פאסטולאטען און פאדערונגען, און זיי פארוואנדלען אין א ווירקליכ־קייט, אין א ממשות'דיגען פאקטאר אונ'ם לעבען פון אונאבהענגיגען פּוילען, און אויף וויפיל די דערוואַרטונגען זיי־נען אפּטימיסטישע — און אין היינטי־גע צייטען קלינגט דאך דער באגריף אפּ־טימיזם כמעט ווי אויטאפּיע — האט דאך אבער קיין איינער פון אונז ניט גע־צווייפעלט אויף איין מינוט און געגלויבט אין דעם, אז היי־יאהר נאך דעם ווי מען זעהט שוין בחוש די רעזולטאטען פון דער איינזיטיגער איינשטעלונג און צו־נויפשטעלונג פונ'ם מלוכה־אפּאראט וועט מען זיך אביסעל מעהר און בעיקר פּאראנוואַרטליכער אפּשטעלען אויף דער הכנסות־זייט פון דעם מלוכה־בורזשעט.

מיר האבען אויך געגלויבט, אז צוגלייך מיט אנדערע לענדער, וואס לעבען היינט צו טאג איבער א קריזיס, וועט דער הי־יעהריגער מלוכה־בורזשעט אין די פּוילישע מינים־סטע־רען און זייערע פארטרעטער, דעם שווע־רען און זייערע פארטרעטער, דעם שווע־רען באשולדיגונגס־אקט געגען די היינ־טיגע פּראקטיקעס פון דער רעגירונג, וואס האבען דערפירט די אידישע באַ־פעלקערונג צו פולשטענדיגע רואין.

מיר האבען, נעמליך, אויפגעווי־זען, אז די שטייערען־אויסמעסטונג אין אזוי קונציג צונויפגעשטעלט געוואַ־רען, אז עס זאלען בעיקר מיט די שטייר־ערען בעלאסטעט ווערען די שטעט און אין זיי — בעיקר און איבערהויפּט די אידישע באפעלקערונג. מיר האבען בא־ווייזען מיט פאקטען און ביישפּילען, אז אין די יעניגע ווינציגע ערטער, וואו דאס פּוילישע שטייערען־געזעץ נאך ניט באוויזען אומצובריינגען איינגאנצען דאס אידישע פארמעגען — דארט ווערט די אחבעט אויסגעפירט דורך דער שטייר־ערען־פּראקטיק. מיר האבען דערמאנט די מאנאפּאלען, וואס ניט ברענגענדיג קיין שום נוצען דער מלוכה, גראד פאר־קערט: אין געוויסע פאלען האבען זיי געבראכט כלל ניט קליינע מאטעריאלע שאדענס— האבען צקטערט צענדליגער טויזענטער אידישע עקזיסטענצען אין דער מיר האבען אויך אטאקירט די עטאטיסטישע פּאליטיק פון די פּוילישע רעגירונגען, וועלכע איז אויסגעווען אומצובריינגען דעם אנדערן, אז אין אויסגעווען אנגעוויזען, — און שארף פּאטעסטירט געגען דעם — וואס די רעגירונג פּאוואַ־ריזירט און פּרוועליגירט די קארטעלען און די פּוילישע גרופּס־אנדוסטריע, וואס גרופּירט זיך אין דער ארגאניזאַ־ציע "לויתן", וועלכעס איינציגער צייל איז פאר יעדען פריין רייך צו ווערען אויפ'ן חשבון פון דער רואיניר־טער און דערשלאגענער אידישער קליין־אינדוס־טריע און הנאדעל.

מיר האבען די אלע און נאך פיל אנדערע אנגעוויזיטגע פּראבלעמען פון אונזער שווערער און טרויעריגער ווירק־ליכקייט אין פּוילען נאנץ אויספירליך און קלאר באהאנדעלט. און נאך דעם ווי מיר האבען שוין אויסגעמאלט א בילד פון דער טרויעריגער לאגע פון דער אידי־שער באפעלקערונג אין פּוילען, וואס שוין אין איהרע אלגעמיינע, קורצע שטריכען — איז זי געווען ממש אנ'אימה — אנ־וואַרפענדיג — זיינען מיר צוגענאנגען צו באטראכטען די אידישע פאזיציעס פון דעם מלוכה־בורזשעט, אדער פינקט ליך גערעדט: די איין־און־איינצי־גע אפּדת'שע פאזיציע, וואס געפינט זיך צווישען די הוצאו* פון דעם מלוכה־בורזשעט און נעמליך, די לעבערליכע מלוכה־פּאליטיק אין דער אידישער אויסגעקוועטשטער און אויס־געטריקענט געווארענער פון אלע זיינע לע־בענס־ואפּטען און שטעהט היינט צו טאג אויג ביי אויג ביי דעם תהום פון אונטער־גאנג און חורבן.

מיר, אידען, האבען ווידעראמאל אדורכגעלעבט א שווערע און ביטערע אנטווישונג בשעת די היי־יעהריגע סייב־דעבאטען איבער'ן מלוכה־בורזשעט. עס זיינען געווען צווישען אונז אזעלכע, גאט געבענשטע גלויבינע און אפּטימיסטען — וואס האבען געלעגט היי־יאהר געגוויסע דאפּנונגען אויפ'ן מלוכה־בורזשעט, אז ער וועלענדיג לכל־הפחות אין א געווי־כער מאס בערקזיכטיגען די גערעכטע אידישע פאסטולאטען און פאדערונגען, און זיי פארוואנדלען אין א ווירקליכ־קייט, אין א ממשות'דיגען פאקטאר אונ'ם לעבען פון אונאבהענגיגען פּוילען, און אויף וויפיל די דערוואַרטונגען זיי־נען אפּטימיסטישע — און אין היינטי־גע צייטען קלינגט דאך דער באגריף אפּ־טימיזם כמעט ווי אויטאפּיע — האט דאך אבער קיין איינער פון אונז ניט גע־צווייפעלט אויף איין מינוט און געגלויבט אין דעם, אז היי־יאהר נאך דעם ווי מען זעהט שוין בחוש די רעזולטאטען פון דער איינזיטיגער איינשטעלונג און צו־נויפשטעלונג פונ'ם מלוכה־אפּאראט וועט מען זיך אביסעל מעהר און בעיקר פּאראנוואַרטליכער אפּשטעלען אויף דער הכנסות־זייט פון דעם מלוכה־בורזשעט.

מיר האבען אויך געגלויבט, אז צוגלייך מיט אנדערע לענדער, וואס לעבען היינט צו טאג איבער א קריזיס, וועט דער הי־יעהריגער מלוכה־בורזשעט אין די פּוילישע מינים־סטע־רען און זייערע פארטרעטער, דעם שווע־רען און זייערע פארטרעטער, דעם שווע־רען באשולדיגונגס־אקט געגען די היינ־טיגע פּראקטיקעס פון דער רעגירונג, וואס האבען דערפירט די אידישע באַ־פעלקערונג צו פולשטענדיגע רואין.

מיר האבען, נעמליך, אויפגעווי־זען, אז די שטייערען־אויסמעסטונג אין אזוי קונציג צונויפגעשטעלט געווא